БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединин органы

1925 чылда үндезилетингеи

1954 МАЙ 18 ВТОРНИК № 99 (3036)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Украинаның Россия-биле катап каттышканының үш чүс чылының байырлалынга холбаштыр (1 арын).

Областың ховуларында (1 арын).

Х. Анчима.—Улусчу талантыларның Бүгү-россий көрүлдези (2 арын).

Финляндияга чээли тыпсыр дугайында дугуржулганы Совет Эвилелиниң күштүг болдурганы (2 арын).

М. Ондар-оол.—Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле партия райкомунуң ажылы (2 арын).

БАЗА КАТАП КОРЕЙ АЙТЫРЫГ ДУГАЙЫНДА. Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга 1954 чылдың май 11-де В. М. Молотовтуң медеглели (3 арын).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы (4 арын).

Михаил Ботвинник шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпиону адын камгалап алган (4 арын).

Делегейниң шыдыраа чемпионадының түүнелдери (4 арын).

Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээриниң чугула үези

Коммунистиг ниитилелдиң келир үедеги тургузукчулары—совет уругларны өөредип, кижизидеринге эң таарымчалыг байдалдарны хандырып тургузар, школа назылыг бүгү уругларны өөредилгеге бүрүнү-биле хаара тудар дээш Коммунистиг партия, Совет чазак бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни ап турар. Бо чылдың сентябрь 1-де областың ниити өөредилге школаларынга 34 муң школа назылыглар хаара туттунган турар. Өөреникчилер саны көвүдээри-биле кады области ортумак болгаш чеди чылдың чаа школалары немештир ажыттынар.

Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелиниң талазы-биле улуг ажылдар бо чылын чорутунар. Бо чылдың сентябрь 1-ниң бетинде Кызылга 440 школачыларны хаара тудуп өөретсе чогуур ортумак школаның тудуун доозар. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Таңды, Каа-Хем районнарынга 9 чаа школаларның тудуу август 15-тиң бетинге чедир доозулгаш, ажыглалга дужаатынган турар ужурлуг. Областың бүгү-ле районнарынга башкылар чурттаар ийи квартиралыг 19 бажыңнар өөредилге чылы эгелээриниң бетинде ажыглалга кирген турар.

Мынчангаш школа тудугларын чогуур өйүнде доостурар чорук бүгү-ниити өөредилгезиниң хоойлузун болгаш школаларга политехниктиг өөредилгени боттандырарынга, школа, интернаттарның материалдыг суурун улам быжыглаарынга таарымчалыг байдалды бээр. Ындыг турбуже, области школалар болгаш башкылар бажыңнарының тудуу кончуг оожум чоруп турар. Школалар болгаш башкылар бажыңнарының тудуушкун планы ылаңгыя Барыын-Хемчик, Өвүр районнарда онза багай күүсетинип турар болгаш аңаа чарыгдаары-биле көрдүнген хөреңгилерниң кончуг эвээжи ажыглатынган. Өвүр районда башкылар бажыннарының тудуу оон-даа дора байдалда, аңаа көрдүнген акша хөренги шуут ажыглатынмаан. Ол районнарның партия райкомнары, райкүүскомнар школа бажыңнарының, башкыларга чуртталга бажыңнарының тудуун чогуур өйүнде доостурарынче хөй-ниитиниң күжүн мобилизаставайн келген.

Мынчангаш чер-черде школа бажыңнарының тудуунда хожудаашкынны чоокку хүннерде узуткаар херек. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш улус өөредилгезиниң органнары тудуг бүрүзүнге шыңгыы контрольду тургузуп, школа бажыңнарының тудуун дүрген болгаш шынарлыг доозарынче массаның күжүн, транспортту чөп мобилизастаза чогуур.

Ынчаарга 1954 чылдың барык-ла беш айлары эртип турар, а школа бажыңнарының септелге ажылдары областың үүгле Кызыл, Чөөн-Хемчик районнарындан өскезинде мынчага эгелевээн. Школалар септелгезин чер бүрүзүнге чоокку хүннерде массалыы-биле эгелээри чугула. Совет школа уругларга ханы, быжыг билиг, чаңчылдарны берген, школачыларны совет патриотизмге, шынчы чорукка, күш-ажылга кижизиткен, оларны бистиң Төрээн чуртувустуң бедик билиглиг, арыг мөзүлүг хамаатылары кылдыр өстүрүп доруктурган турарынга ада-не бүрүзү, бүгү совет кижилер улуг сонуургалдыг. Чаа өөредилге чылынга школалар белеткели ынчангаш бүгү-ниитиниң, күрүнеиң хөрээ болур.

Школаларны, интернаттарны, башкылар бажыңнарын, столоваяларны болгаш өске-даа оран-бажыңнарны септээр талазы-биле бо чылын улуг ажылдар көрдүнүп турар. Бо чылын бүгү-ле школалар, интернаттар крышалатынган, штукатуралатынган, эки суугулар-биле хандыртынган, херимнетинген турарын чедип алыр херек. Ол ышкаш школа бүрүзүнге школа чанының өөредилге-дуржулгалыг участоктары организастатынган турары эргежок чугула.

Чаа өөредилге чылынга школалар белеткелинде чугула чүве болза, одалга сезонунга четчир токпак ыяш-биле школаны долдур хандырары болур. Сентябрь 1-ниң бетинде школа бүрүзүн одалганың хереглетинер хемчээлиниң 50 хуудан эвээш эвези-биле хандырган турары чугула. Херектиң амгы байдалын алыр болза, одаар ыяш-биле долдур хандыртынган чаңгыс-даа школа области амдыызында чок. Чамдык колхозтарның удуртукчулары школага одалга белеткелин, ооң сөөртүлгезин оларның херээ эвес кылдыр санап турар үүл бар. Ол окта шын эвес. Чижээ, Бии-Хемдە «Тиилелге» колхозтуң баштаар чери бодунуң школазынга одаар ыяш белеткеп бээр болуп, районо-биле керээ чаргаш, мынчага чедир чаңгыс кубометр-даа ыяш белеткеп бербээн. Барыын-Хемчик школаларынга одаар ыяш белеткели барык-ла чорутунмаан. Ол ышкаш Өвүр, Бии-Хем болгаш өскедаа чамдык районнарда херектиң байдалы оон улуг-ла дээрелевес. Моон алгаш көөрге, ол районнарның удуртур организациялары, колхозтар баштаар черлери школаларның өөредилге чылынга белеткелин, ылаңгыя одалга хандырылгазын шуут-ла херекке албайн турары тодаргай.

Чаа өөредилге чылынга школалар белеткелин удуртур талазы-биле облононуң, ооң хандырылга килдизиниң ажылында улуг четпестер барын демдеглээр херек. Облоно бодунуң ажылының стилин чаа сорулгаларга дүүшүтүр амдыгаа чедир-ле эде тургузуп шыдаваан. Школалар белеткелин боттуг удуртуп, чер-черге организастыг хемчеглерни алырының, планныг ёзу-биле башкарарының улуу, облононуң аппарады харын амдыгаа чедир-ле хөй санныг дужаалдар бижиири, айтыышкыннар үндүрери, медээлер чыыры-биле кызыгаарлатынмышаан. Облононуң аппарады ылаңгыя ооң удуртукчулары удуртулганың шак ындыг канцеляржы-бюрократсыг методундан дүрген уштунуп, ажылын эде тургуспушаан, ажыл-херекчи боттуг удуртулгаже кирер, школалар тудугларынга, бүгү-ле септелге ажылдарынга техниктиг удуртулганы боттандырар, белен тудуг материалдары-биле чогуур өйүнде хандырар ужурлуг. Школаларга мергежилдиг удуртукчуларны амдыгааштан шилип алыры, башкы кадрларны чедиштир хуваары болгаш өөредилгениң чепсек-херекселдери-биле чогуур өйүнде долдур хандырары улус өөредилге органнарының доктаамал кичээнгейинге салдынган турар ужурлуг.

Ам школалар белеткелинде кол чүве болза, тудуг материалдарының, одаар ыяштың сөөртүлгезин дүргедири, тудуг ажылдарынга шилиндек бызаңчыларны хаара тудары, ажылдың шынары дээш демиселди шыңгыыратпышаан, аңаа техниктиг удуртулганы боттандырары болур. Өөредилге чылынга уткуштур бүгүле белеткел ажылдары тодаргай, план ёзугаар, оперативтиг удуртулга-биле шиитпирлетинген турары чугула.

Чаа өөредилге чылынга үткуштур чогуур өйүндеги хынамчалыг белеткел — школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын моон соңгаар улам бедидериниң чугула байдалын биске бээр. Мынчангаш партия, совет, улус өөредилге органнарының болгаш бүгү хөй-ниитиниң кичээнгейин бо чугула ажылче бүрүн угландырза чогуур.

Улустарның байырлалынга алдар кылдыр

МАХАЧҚАЛА. Хөй националдыг Дагестанның улустары Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын байырлалдыы-биле демдеглеп турар. Клубтарда, Культура бажыңнарында кежээлер болуп, лекцияларны болгаш илеткелдерни номчуп турар. Төөгүлүг ойга алдар болдурган эртем сессиязы Дагестанның башкы институдунга болуп эрткен.

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказында улуг делгелге ажыттынган. Орус болгаш украин улустарның хөй чүс чылдардагы найыралының дугайын, Совет Эвилелиниң улустарының акы-дүүмалышкы өг-бүлезинге Совет Украинаның чечектелиишкининиң дугайын делгелге көргүзүп турар.

Май 13-те Махачкалага «Богдан Хмельницкий» деп кинонуң үүнүп эгелээни-биле кинофестиваль эгелээн.

Дагестанның ыры болгаш пляска ансамбли база дагестан филармония украин композиторларның чогаалдарындан тургускан программалыг концерттерни организастап турар. (СЭТА).

УКРАИНАНЫҢ РОССИЯ-БИЛЕ КАТАП КАТТЫШКАНЫНЫҢ ҮШ ЧҮС ЧЫЛЫНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА ХОЛБАШТЫР

Киев область. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган литературалар Переяслав-Хмельницкий районнуң чонунуң ортузунда улуг сонуургал-биле ажыглатынып турар.

Чурукта: Переяслав-Хмельницкий районнуң Пидварки суурунуң библиотека эргелекчизи В. В. Демьяненко Натан Рыбактың «Переяслав Радазы» деп номунуң юбилей үндүрүлгезин колхоз библиотеказынга садып ап турары.

Чуруу **И. Пап** биле **С. Михайлованы.**

СЭТА-ның пресслишези.

Киевте орус литератураның болгаш уран-чүүлдүң декадазы

КИЕВ. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган орус литератураның болгаш уран-чүүлдүң декадазы Украинаның найыслалында үргүлчүлеп турар. Ол декаданы киевчилер улуу-биле сонуургап турарлар. Талантылыг орус улустуң төлээлекчилери-биле Киевтиң болгаш областың ажылчы чоннарының ужуражыышкыны совет культураның өөрүшкүлүг байырлалы, орус болгаш украин улустарның акы-дүүмалышкы болгаш найыраллыг байырлалы болган.

Май 13-те хүндүс Киевтиң Т. Шевченко аттыг академиктиг опера болгаш балет театрынче он-он автомашиналар удаа-дараалаштыр чоруп турган. ССРЭ-ниң Улуг театрының шиизи—А. Бородинниң «Игорь ноян» деп операзын көөрү-биле Киев областың колхозчулары болгаш механизаторлары, совхозтарның ажылдакчылары кээп турганы ол.

Май 13-те музыка комедиязының Киев театрынга Пятницкий аттыг орус улустуң күрүнеиң ниити ыры Киевтиң ажылчы чоннарынга революция мурнундагы көдээ суурнуң аныяктарының амыдыралындан «Сонга артында» деп лириктиг сценаны көргүскен, орус болгаш украин улустарның ырларын болгаш танецтерин, совет композиторларның ырларын күүсеткен.

Орус чогаалчылар болгаш уран-чүүлдүң мастерлери коллективтиби-биле «Ленинчи дарган» болгаш «Транссигнал» деп завод-хоорайларның мурнакчы бүдүрүлгелеринге чорааннар. Чогаадчылар К. Симонов, М. Алигер, Б. Ромашов, С. Васильев болгаш өскелер-даа машина тудукчуларынга боттарының чогаалдарын номчааннар.

(СЭТА).

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга

МИНСК. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын Белоруссияның ажылчы чоннары калбаа-биле демдеглеп турар. «Украинаның Россия-биле катап каттышканының төөгүлүг ужур-дузазы», «Даштыкы эжелекчилерден боттарының хосталыры дээш база чаңгыс-аай Россия күрүнезинге орус улус-биле катап каттыжары дээш украин улустуң демисели», «ССРЭ-ниң улустарының акы-дүүмалышкы кады-ажылдажылгазында украин социалистиг нация» болгаш өске-даа темаларлыг лекцияларны болгаш илеткелдерни хоорайларда болгаш суурларда номчуп турар.

Төөгүлүг болуушкунга алдар болдурган дөрт муң ажыг лекцияларны чыл эгезинден бээр номчаан. Оларның хөй нуруузу колхозтарга, совхозтарга болгаш машина-трактор станцияларынга болуп эрткен.

(СЭТА).

Каховка ГЭС-тиң тудуунда. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар кылдыр чарышпышаан, тудугжуларның коллективи Каховка ГЭС-ти чазактың доктаатканы хуусаазындан чыл эрте күүседир деп хүлээнген.

Чурукта. Каховканың гидроэлектростанциязының тудуунда арматурларның монтажы.

Чуруу Ю. Лихутаныы. СЭТА-ның пресслишези.

Хамааты дайынның маадыры полководчу Николай Александрович Щорстуң тураскаалын Киевте тургускан.

Чурукта: Н. А. Щорстуң тураскаалының чанында.

Чуруу **М. Мельниктии** болгаш **В. Сычевтуу.**

СЭТА-ның пресслишези.

„Байырлалга холбаштырган кино чуруктар

КИЕВ. Бүгү улустуң байырлалы—Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын республиканың киностудияларының коллективтери чаа-чаа уран-чечен болгаш хроника-документальдыг киноларны кылып үндүрери-биле демдеглеп турар.

Хроника-документальдыг киноларның Украина студиязының коллективи украин чогаалчы, Сталинчы шаңналдың лауреады А. Малышконуң сценариязын ёзугаар тургускан «Кезээ мөңгеде орус улус-биле» деп өөнүг кинону бүдүрүп үндүрген. 1648—1654 чылдарда Украин улустуң хосталгалыг дайынының эң чугула болуушкуннарын, боттарының социал болгаш национал хосталыышкыны дээш украин болгаш орус улустарның каттышкан демиселин кинода көргүскен.

Совет Эвилелиниң улустарының акы-дүүмалышкы өг-бүлезинде Совет Украинаның чечектелиишкининиң кинода калбаа-биле көргүзүп турар.

Уран-чечен кино чуруктарның Киев студиязының үндүрген чаа кинону «Украина ырлап тур» деп адаан. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган боттывынгыр уран-чүүлдүң республика көрүлдезинге киржип турган эң эки күүседикчилерни болгаш чогаадыкчы коллективтерни ол кинода көргүскен.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Бедик дүжүт дээш демиселде

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң ийиги хову бригадазында комсомолчулар эң идепкейлиг ажылдап, кыска үеде 60 гектар кур черниң хараганын аштап арыглаан. Олар коммунист эш Көктүң удуртулгазы-биле муң гектар черни суггарган.

Сөөртүкчү эш Шаңмак МТС-тен 20 километр ырак черде трактор бригадазынга кывар, чаар материалдарны чаңгыс-даа үзүктел чокка сөөртүп эккеп турган.

Тараа культураларының тарылгазын дооскан

ЧАДААНА. (Телефон-биле, бистиң корр.). Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакыда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чыл оюнга күш-ажылчы белек кылдыр тараа культураларының тарылгазын хуусаа бетинде чедиишкинниг дооскан.

СЭКП Төп Комитединиң февраль-март Пленумунуң доктаалынга үндезилээш, 1954 чылдың тарылгазынга 200 гектар кур черни ханакарзктай чажып тараан.

Калининчилер тараа культураларының тарылгазын дооскаш, май 14-ке чедир 29 гектар черге картофель болгаш ногаа культураларын олурткан. Ол ажылдар организастыг үргүлчүлеп турар.

Колхозтар тарылга планын ажыр күүседип турар

ТУРАН. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң Тарлагда Ленин аттыг колхоз Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чыл оюнуң байырлалынга бедик көргүзүглери-биле ужуражып, алган хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып турар. Бо чылын 1375 гектар тараа культураларының тарылгазын 8 ажыл хүнүнде 100.3 хуу күүсеткен. Ооң иштинде пландан ажыр 70 гектар кызылтасты чажып тараан.

Колхоз бүгү тараа культураларының тарылгазын хуусаа бетинде чедиишкинниг дооскаш, май 14-те Ажыг-Хөлде 700 гектар кур черни андарары-биле кирипкен. МТС-тиң колхозта трактористери эштер Павел Цыбин, Александр Корошупов олар «ДТ—54» деп тракторлар-биле тарааны чажып, илиртээриниң ээлчег нормазын 200—250 хуу күүседип турган.

Кочетов аттыг көдээ ажыл-агый артели тараа культураларын 8 ажыл хүнүнде 103 хуу күүсетпишаан, пландан ажыр 180 гектар кызылтасты чажып тараан. «Кызыл тараачын» колхоз чажылдазын 9 ажыл хүнүнде 101 хуу, «Кызыл сылдыс» май 14-те 100 хуу доосканнар.

Районнуң кызыл туктуг колхозунда

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайгада «Большевик» колхозтуң тараажылары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш часкы тарылга талазы-биле алган хүлээлгезин ёзугаар 445 га тараа культураларының тарылгазын 9 ажыл хүнүнде 454 га кылдыр бедик шынарлыг дооскан. Ооң иштинде 54 га кур черлерни ажыглаан.

Колхозчулар хову бригадири эш Туюмбааның удуртулгазы-биле суггарылга бугаларының болгаш арыктарының аштал газын дооскаш, тараа культураларының бүгү шөлүн чогуур өйүнде суггарган. Эштер Бавуу, Комбуң-оол, Чалчыва, Чүрекпен олар хүнде 3 ганы суггарар турган, 5 га чедирип, часкы тарылганың ажылдарынга мурнакчылар болуп турар. МТС-тиң колхозта трактор бригадазының бригадири эш Кысыынак, трактористерден эштер Наксыл-оол, Таргы-Сарыг олар тараа чажып илиртээриниң ээлчег нормазын 140 хуудан кудулатпайн турганнар.

Тарылга ажылдарынга болгаш өске-даа ажылдарның талазы-биле бедик көргүзүглерлиг болуп турарын барымдалааш, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун «Большевик» колхозка хевээр артырган.

Пландан ажыр тарып турар

Кызыл районнуң «Бай-Булун» колхозунуң эш Сенгин-оолга удуртканы хову бригадазы МТС-тиң трактор бригадазы-биле чаңгыс демниг ажылдап тургаш, тараа культураларын чажып тарыырының планын ажыр күүседкен.

Трактор болгаш хову бригадалары 220 гектар кызылтас тарыыр тургаш, 230,84 гектарны, 20 гектар арбайны 28,16 гектар кылдыр, 30 гектар чиңгетарааны 40,23 гектар чедир чажып тараан. Ол ышкаш 57,64 гектар сула база тарытынган. Хову бригадазы күзүн чашкан 11 гектар кызылтасты илиртээн база 86 гектар аңгыс черни лущильниктеп, илиртеп алган.

Колхозчулар ногаа культураларын олуртур суур чанында 8 гектар чаа шөлдүң даш, хараганын аштап дооскан болгаш ону долгандыр кажаалаан. Олар чаа шөлде ногааларны суггарар 4 километр узун дурттуг буганы казып аштаан, ол ышкаш Хову-Аксында ногаа шөлүн суг-биле хандырар дээш 8 километр буганың аштал газын дооскан. Май 8-тен эгелээш ол буга ажыглалла кирген. Ногаа өстүрер парниктер чанында суггарылгага хереглээр чаа кудук база белеткетинген.

Бо чылын ногаа, тараа культураларының эки дүжүдүн чедип алыр дээш эш Сыңгылдааның удуртканы ногаа бригадазы-биле хову бригадазының аразында социалистиг чарыштың керээзи чарлынган.

Улустарның найыралының байырлалынга белеткенип турар

ЧЕДЕР. (Телефон-биле). Кызыл районнуң Чедерде «Тиилелге» колхозунуң колхозчулары Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалынга диаграммаларны, лозунгуларны болгаш бот-тывынгыр уран-чүүлдүң көргүзүглерин белеткеп турар.

Спорт талазы-биле 16 мөгелерни, 10 шилиндек аттарны база хол бөмбүүнүң командаларын болгаш спорттуң өске-даа көргүзүглерин белеткеп турар.

Кызыл МТС-тиң ол колхозта трактор бригадазы 1955 чылдың тарылгазынга 114 га кур болгаш куруккан черлерни аңдарган, байырлалга чедир 200 ганы аңдарарын трактористер эштер Буданаев, Күш-Көк олар хүлээнгеш, эрестиг ажылдап турар.

Улусчу талантыларның Бүгү-россий көрүлдези

Бо чылдың марттың ийиги чартыында бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы—Москвага Россий Федерациязының талазы-биле көдээ бот-тывынгыр уран-чүүлдүң ийи дугааргы көрүлдези болуп эрткен. Ол көрүлденің мурнуу чарыында бистиң Федерацияның бүгү-ле көдээ суурларына, районнарына, областарына, крайларына, автономнуг республикаларына көдээ бот-тывынгыр уран-чүүлдүң хөй санныг көрүлделери болуп эрткилээн. Ол көрүлделерге социалистиг көдээниң хөй-хөй чүс муң ажыл-ишчилери—колхозчу тараачыннар, МТС, совхозтарның ажылдакчылары, ол ышкаш көдээ интеллигенцияның төлээлери—башкылар, эмчилер, агрономнар, зоотехниктер киржип, боттарының үзүн-баазын уран талантыларының өзүлдезин, көдээде совет культураның шапкын хөгжүлдезин көргүскеннер.

Чер-черге болуп эрткилээн көрүлделерниң түннелин ёзугаар, Москвага болур түннел көрүлдеге киириштирери-биле 6000 ажыг уран тывыкчылар шилип алдынган турганы көрүлде жюризиниң кылган статистиказы чугаалап турар. Үгле ол санны бёзин алыр болза, совет көдээде ажыл-ишчилериң уран талантыларының көрүлдези социалистиг культураның ёзулуг, бүгү улусчу байырлалы кылдыр демдеглетинип турары маргылдаа чок-тур. Москвага болган түннел көрүлдеге РСФСР-ниң 67 областар, крайларындан болгаш элээн каш автономнуг республикаларындан 2450 кижи киришкен, а оларның иштинде 988 колхозчулар, 176 механизаторлар бар болган.

Бо чылдың февральда бистиң обласка болуп эрткен көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезинге 300 кижи киришкен болгаш аңаа шүглүп үнген 11 эң шилиндек уран тывыкчылар Россий Федерациязының көрүлдезинге киржири-биле шилип алдынган турган. Мынчангаш совет эргечагырганың чылдарында областың социалистиг чаартылгазынга болдунган үндезин өскерилгелерни, ылаңгыя тыва улустуң национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының шапкын чечектелиишкинин найыслалга барып улам тодазы-биле илередип көргүзер деп улуг болгаш харыысалгалыг сорулга оларның мурнунга салдынган турган. Бистиң уран тывыкчыларывыс ол хүндүлүг сорулганы алдарлыы-биле күүседир дээш улуг күзел-биле четкеннер.

Москвага бистер март 15-те четкен бис. Төрээн Москвавыс, ооң ажылчы чоннары бисти чылыы-биле хүлээп алган. Көрүлденің бүгү-ле киржикчилерин найыслалдың эң эки гостиницаларынга чыттыргылаан, столоваяларны тускайлап үскүлээн, каас чиик машиналарны болгаш автобустарны тускайлап быжыглагылаан турган. Москваның бүгү-ле культурлуг төптери, төөгүлүг черлери-биле чоок таныжар арганы бүгү киржикчилерге хандырган.

Москвага чоруп турганывыс экскурсия бүрүзү бистиң эштеривистиң сеткилин аажок өөртүп, бистиң Коммунистиг партиявыстың, Совет чазаавыстың мерген удуртулгазы-биле чорааш, совет улустуң чедип алган кайгамчыктыг улуг тиилелгелерин олар улуг магадал-биле чугаалажып турганнар. Көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезиниң киржикчилеринге хамаарыштыр Кремльге апрель 2-де организастаан уран-чүүл мастерлериниң концерти бистиң бодалывыска аажок улуг сонуургалды артырган. Ол концертке совет театр уран-чүүлүнүң шылгарангай артистери И. Козловский, В. Давыдова, О. Лепещинская, А. Иванов олар киришкен болгаш Совет Армиянның Кызыл тук орденниг ыры, пляска ансамбли дыка сонуурганыг программалыг концертти көргүскен.

Көрүлденің киржикчилерингe боттуг дуза-ламчыны уран-чүүлдерниң хөй-хөй алдарлыг ажылдакчылары Москва хоорайның партия, совет активи, бүдүрүлге черлериниң хөй санныг ажылчын, албан-хаакчылары, эртемниң, литератураның, уран-сүмелерни берип дузалаан. Тыва хөгжүм херекселдериниң тургузуу-биле танышкаш, ол аът кудуруундан кылган хылдарны демир хылдар-биле солуурун сүмелээн. Ындыг солуушкунну кылганывыс сөөлүнде бистиң хөгжүмүвүстүң эткири дыка чидигленген. Бистиң киржикчилеривистен эштер Дакпай, Манчакай, Деңзинмаа, Болдукпан, Шожут-оол болгаш Севек олар үн бижидер Бажыңга хөй ырларны күүседип тургаш, үнүн бижиткеннер.

Көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезиниң киржикчилериниң шүүлде көрүлдези уран-чүүлдер ажылдакчыларының Төп Бажыңынга элээн каш хонуктарда үргүлчүлээн. Көрүлденің удуртулгазын РСФСР-ниң уран-чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчылары И. Туманов, В. Соколов, В. Рындин, Г. Устинова, ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Барсова олар боттандырган.

Бистиң областан барган киржикчилер көрүлдеге март 16-да кирген. Көрүлденің ол дөрт дугааргы хүнүнде хөй областарының, крайларының, автономнуг республикаларының уран-чүүл коллективтери ойнааннар. Ол хүндеги көрүлдеге киришкен коллективтерниң түннел хуралынга көрүлденің кол удуртукчузу, РСФСР-ниң уран-чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы болгаш Сталинчы шаңналдың лауреады эш Тумановтуң чугаалааны болза: «Коллективтери бөгүнгү көрүлдеге киришкен областарның, крайларның, автономнуг республикаларның иштинден Тыва автономнуг областың уран тывыкчылары бистерниң шуптувусту аажок-ла өөртү. Тыва область Россий Федерациязының көдээ бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезинге мооң-биле үгле ийи катап киржип турар. Тыва улустуң культуразының дыка өскенин ооң төлээлери бо удаазында шынаплаа чедиишкинниг көргүзүп шыдады».

Көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезиниң сөөлгү түннел көрүлдезинге шүүлген эң эки коллективтерниң, солистерниң элээн хөйүн көрүлденің жюризи бедии-биле үнелээн. Эш Кысыгбайның тургусканы болгаш эштер Монгуш биле Кыдай оларның күүседкени «Шыңгыраастыг чымчак сеткил» деп тыва танец, эштер Дакпай, Манчакай оларның хөмей ырлары, база хылдыг хөгжүмнүң тыва ансамбли ол улуг үнелелге база четкен.

Бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдези доозулганының сөөлүнде ооң киржикчилери найыслалдың дыка хөй концерт залдарынга, клубтарынга, культура ордуларынга ойнап, Москваның ажылчы чонунга шупту 31 концерттерни көргүскеннер, оларның 6-зынга бистиң тыва бөлүк киришкен. Март 22-де Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга улуг концерт болган. аңаа эштер Монгуш, Кыдай олар «Шыңгыраастыг чымчак сеткил» деп танецти бистиң хөгжүмчүлеривистиң үделгези-биле чедиишкинниг күүседткеннер. Ол концертке киржир деп улуг аас-кежик хөмей ырларының күүседикчизи эш Дакпайга таварышкан.

Март 31-де ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган концертке бистиң тыва бөлүктүң иштинден эштер Кыдай, Монгуш, Дакпай олар киришкеш, эки күүселде-биле көрүкчүлерниң улуг сонуургалын хайныктырып, диңмиттиг адыш часкаашкыннарын болдурганнар. Бистиң эштеривистиң ойнаанынга москвачыларның ол сеткил ханыышкынныг адыш часкаашкыннары болза, үгле сонуургалдың ханы илергейлээшкини эвес, а тыва улустуң уран-чүүлүнге оларның изиг сонуургалдыын көргүскен.

Апрель 1-де ССР Эвилелиниң Улуг театрынга Бүгү-россий Федерациязының көдээ бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезиниң эң сөөлгү түннел концерти болган. Ол концертке партия болгаш чазактың удуртукчулары, Москва хоорайның партия, совет активи, бүдүрүлге черлериниң хөй санныг ажылчын, албан-хаакчылары, эртемниң, литератураның, уран-чүүлдүң ажылдакчылары олурушкан. Ол концерт 700 кижи киржикчилиг каттышкан нинти ырының күүседиглери-биле эгелээн. Аңаа бир дугаарында бодунуң улуг Коммунистиг партиязынга совет улустуң кызыгаар чок ынакшылдыын илередип турар, композитор К. Массалитиновтуң чогаатканы «Партияга четирдивис» деп ырын ырлап күүсеткен. Түннел концерт болза, улустуң уран-чүүлүнүң ёзулуг улуг байырлалы болган. Ол концертке бистиң тыва коллективтен эш Дакпай киришкеш, бодунуң төрээн чериниң ажык-байлаан, чараш бойдузун алгап турар, колхозчу кадарчының хөмейлиг ырын ырлап күүсеткен.

Россий Федерациязының көрүп четпес делгем девискээринде улуг орус улус-биле кады чаңгыс-аай найыралдыг өг-бүледе башкирлер, удмурттар, буряттар, тывалар, дагестаннар, комилер, хакасстар болгаш өске-даа хөй-хөй национал аймак улустар чурттап турар. Оларның уран-чүүлүн көрүлдеге-даа, түннел концертке-даа хөвү киириштирген. Ол чорук болза, Коммунистиг партияның мерген национал политиказының, улуг орус улустуң акы-дуңмалышкы дузаламчызының ачызында чедип алдынган национал улустарның культуразының ёзулуг чечектелиишкинин тодазы-биле көргүскен. Улустарның акы-дуңмалышкызының болгаш бузулбас эп-найыралының идеязы ылаңгыя көрүлденің сөөлгү кезиинге, кажан бүгү киржикчилер—бистиң федерацияның бүгү национал улустарының төлөөлекчилери сценага үнүп келип, кожаланчып турупкаш, В. Мураделиниң «Совет патриоттарның маршы» деп ырызын ырлажып турда, кончуг күштүү-биле диңмиттелип турган.

Көдээниң Бүгү-россий ийи дугааргы бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдези болза, бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының эп-найыралының, социалистиг көдээде культурлуг чечектелиишкинниң чайыннанчак тиилелгези, улусчу уран-чүүлдүң узуп төттүнмес байлакшылының херечизи болган.

Көрүлденің киржикчилери—бистиң көдээвистиң алдарлыг тараажылары, малчыннары көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер, ылаңгыя кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алыр дугайында партияның салган сорулгаларын күүседир талазы-биле боттарының чогаадып турускулаан патриотчу ырларын, ышкаш улустарның эп-найыралының, тайбыңны камгалап, быжыглаарының дугайында ырларны чедиишкиннии-биле күүсеткилээн.

РСФСР-ниң Культура министерствозунга амгы көрүлденің ниити түннелдерин үндүрүп турар үеде эвээш эвес четпестер илеретингенин жюри база демдеглээн. Чамдык коллективтерниң талазындан тус-тус номерлерни күүседип турар үеде эмин эртир кышкырып алгыржыр, ырларның музыказын болгаш аянын барымдаалавас чүүлдер хөй болган. Бисте үрер хөгжүм оркестриниң культуразы хожудап каап турар дээрзин көрүлдеге чаңгыс-даа оркестр киришпээни тодаргай херечилээн. Көрүлдеге киришкен коллективтериң көргүзүглериниң идеялыг утказы уран күүселденің хевири-биле шоолуг-ла чүүлдешпейн турарын демдеглээн. Көрүлгеге ССРЭ-ниң улустарының танецтери эвээш болган. Элээн чамдык танец коллективтериниң репертуарында лирика болгаш баштактаныышкын танецтери барык чок болгулаан.

Россий Федерациязының көдээ бот-тывынгыр уран-чүүлүнүң ийи дугааргы көрүлдезиниң түннелдери көдээге бот-тывынгыр уран-чүүлдүң бүгү талалыг хөгжүлдезин күштелдирер, боттарының уран мергежилин сайзырангайжыдар талазы-биле чогаадыкчы коллективтерге үргүлчүнүң боттуг дузаламчызын көргүзер талазы-биле область организацияларының мурнунга шыңгыы сорулганы салып турар. Областың культура эргелели чүгле бо чылын көдээ, район болгаш область көрүлделеринге киришкен уран-чүүл коллективтерин быжыглаар, өстүрер талазы-биле эвес, харын уран-чүүлдүң бүгү хевирлериниң талазы-биле колхоз, совхоз, МТС бүрүзүнге уран-чүүлдүң чаа-чаа коллективтерин тургузар дээш шиитпирлиг хемчегларни алыр ужурлуг.

Тыва улустуң аас-кежиктиг чаагай амыдыралын болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезин дүргедедиринче, ажылчы чоннуң чаагайжылгазын улам экижидеринче угланган партия биле чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ооң чорудуп турар демиселин илередип шыдаар, шак ындыг бедик идеялыг чаңгыс көжегелиг шиилерни, ырыларны, шүлүктерни, музыка чогаалдарын чогаадып тургускулааш, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң репертуарын чаартып долдурар чорук культура эргелелиниң, Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының амгы чугула сорулгазы болур. Бот-тывынгыр уран-чүүлдүң обласка болуп эрткилээн бүгү дөрт көрүлделериниң оларның киржикчилери репертуарга хереглепки дег чаа чүүлдер немешпейн турарындан үгле биеэги «Самагалдайны», «Хандагайтыны», «Қожай биле Торгалыгны» ырлашпышаан турары моон соңгаар канчап-даа таарышпас. Мынчангаш биче хемчээлдиг чаа чогаалдарны тургузар дугайында бодунуң чарлаан конкурзунуң үре-күүселделиг түннелдин дээш Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбыры ажылды чөп организастаар ужурлуг. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери колхозтар, совхозтар, МТС-тер клубтарынга, хову турлагларынга, мал фермаларынга концерттерни үзүктел чок көргүскен турарынче культура эргелели онза кичээнгей салза чогуур.

Бот-тывынгыр уран-чүүлду сайзырадырынга бистиң уран-чүүл ажылдакчыларывыстың ролю улуг. Артистер болгаш профессионалчы музыкантылар бистиң колхозчуларывыстың, МТС, совхозтар ажылдакчыларының, көдээ интеллигенцияның чогаадыкчы өзүлдезинге хүн-бүрү дузалажыр, оларның уран-чүүлге ынакшылын хайныктырар ужурлуг. Шынында театр артистери, концерт-эстрада бюрозунуң, музыка школазының ажылдакчылары көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтеринге мынчага чедир-ле боттуг дуза чедирбейн, шефке албайн турардар. Тргүлчүнүң методтуг болгаш организакчы дузаламчызын көргүссе чогуур областа улустуң уран-чүүлүнүң бажыңы бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң негелде дилеглерин күүсетпейн, олардан хоорук байдалга «ажылдавышаан» турар. Улустуң уран-чүүлүнүң бажыны ноталыг ырларның чыындыларын, методтуг айтыышкыннарны, очулгалыг-даа, тыва-даа шиилериниң, шүлүктериниң, ырларның, рассказтарның чыындыларын ажылдап кылгаш, тыва дылга чоокку үеде парлап үндүрер хүлээлгелиг.

Областың культура эргелели көдээ клубтарда, культура бажыңнарында кадрлар-биле ажылды үндезини-биле экижидип, оларның ажылышчы мергежилин соксаал чок бедидер, ынчангаш оларны бот-тывынгыр уран-чүүлдүң талантылыг, төлептиг организаторлары кылдыр өстүрер ужурлуг.

Көдээге бот-тывынгыр уран-чүүл болза, ажылчы чоннуң коммунистиг ёзуга кижизидериниң, СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседири, национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культураның чечектелиишкини болгаш совет улустарның акы-дуңмалышкы эп-найыралын улам быжыглаары дээш массаның күжүн мобилизастаарының чугула чепсээ болур.

Бистиң областың культура-чырыдыышкын ажылдакчылары, партия, совет болгаш комсомолдуң активи улам ыңайгы шапкын хөгжүлдезин чедип ап шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Х. АНЧИМА.

Бүгү-российниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезиниң киржикчилери (солагай талазындан оң талазынче) эштер М. Сайго (Тожу район), О. Болдукпан (Таңды район), С. Анай-оол (Бай-Тайга район), Ш. Бюрбээ (Тожу район), С. Манчакай (Чөөн-Хемчик район), Р. Кенденбиль (Кызыл), М. Дакпай (Чаа-Хөл район), Н. Кысыгбай (Чөөн-Хемчик район).

Чуруу **С. Феоктистовтуу.**

Финляндияга чөөли тыпсыр дугайында дугуржулганы Совет Эвилелиниң күштүг болдурганы

1954 чылдың февраль 6-да Москвага ССР Эвилелиниң Чазаа биле Финляндия Республиканың Чазааның аразынга чардынган Финляндия Республикага Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чөөли тыпсырының дугайында дугуржулганы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1954 чылдың май 11-де күштүг болдурган.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле партия райкомунуң ажылы

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге шиитпирлиг күш апарган, амгы үе байдалда ажыл-агыйны мергежилдиг удуртур болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнунда турар сорулгаларны күүседирин хандырар аргалыг мергежилдиг кадрлар-биле колхозтарны болгаш МТС-терни улам ыңай быжыглаарының сорулгазы эң чугула ужур-дузалыг болу бергенин айыткан.

СЭКП Чаа-Хөл райкому сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш колхозтарны болгаш МТС-ти мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаар болгаш көдээ ажыл-агыйга удуртулганы күштелдирер талазы-биле элээн хемчеглерни ап чоруткан.

Районнуң колхозтарында 60 ажыг трактористер, инженерлер, механиктер, 20 хире тускай эртемниглер—агрономнар, зоотехниктер, мал эмчилери шөлдерде колхозчулар-биле кады ажылдап турарлар. Көдээ ажылагый талазы-биле тускай эртемниг болгаш мергежилдиг организакчылар болур 3 кижи колхозтар даргаларынче, 2 кижини партия эге организацияларының секретарларынче чоруткулаан.

Партия райкому, райкүүском оларның амыдыралынга чогуур байдалдарны тургускан. Практиктиг ажылхерекке оларның мергежилин бедидер дээш партия райкому хүн-бүрүнүң боттуг дузаламчыларын көргүзүп, аныяк-кадрларны ажылга өөредир болгаш кижизидер талазы-биле хемчеглерни ап турар. Оларның чөвүлел хуралдарын ай санында бирден эвээш эвес эрттирип турар. Ол хуралдарга дуржулга солуттурарының айтырыгларын тургузуп турар.

Олар боттарының мурнунга салдынган чугула сорулгаларны күүседиринге бүгү күштерни салып турар. Областың культура-чырыдыышкын ажылдакчылары, партия, совет болгаш комсомолдуң активи

февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин ёзугаар колхозтарның удуртур кадрларын таарыштыр тургускан чорук эки түннелдерни көргүзүп турар. Сталин аттыг колхозтуң даргазы эш Даваа-Самбуу агроном эртемниг, партия эге организациязының секретары эш Т. Шаравии дооспаан дээди эртемниг. Колхоз часкы тарылганың планын чогуур үезинде күүсеткен. Колхозтуң ажылагыйы мурнукузундан эки чоруп турар. Картофель, ногаа болгаш мал чеми сигеннер тарылгазын чедиишкиннинг чоруткан. Малдың чайгы чайлаглаашкынын болгаш хой дүгүнүң кыргыышкынының белеткелин эки организастап турар.

МТС-те партийжи-политиктиг ажылды экижидер дугайында партия райкому элээн ажылдарны чоруткан. Райкомнуң инструкторлар бөлүү бодунуң ажылын экижиткен. Илеткелчилер бөлүү көдээ ажылагыйның бүгү участоктарында лекцияларны, илеткелдерни болгаш беседаларны үргүлчү чорудуп турар.

Механизаторларның иштинде мурнакчылар саны көвүдеп турар. Молотов аттыг, «Тиилелге» колхозтарда трактористер эштер Содунам, Дуктүгоол, Чадамба, Бурундукай ажыл нормазын үргүлчү 100—150 хуу күүседип турганнар.

Кадрларны шын шилип алыр, оларны кижизидер, өөредир талазы-биле четпестер болгаш чазыглар бистиң ажылывыста ам-даа бар. Чижээ, МТС-тиң улуг агроному, дээди эртемниг эш Бежемская 1953 чылдың ноябрьдан эгелеп ажылдаан аныяк кадр ажылдакчы. Ол практика талазы-биле дуржулгазы чавыс хирезинде бодунга менээргенир, көөргетинер, четпестерин шүүмчүлээрге хорадаар, районнуң удуртур ажылдакчыларының сөзүн доовас турган. Ооң ол четпестерин каш удаа эдип чадашкаш, райкүүском өлеткелин алгаш, ажылындан дүжүрген. Ол шиитпирни райкомнуң бюрозу шын эвес деп көргеш, ажылынга хевээр артырган. Сөөлгү үеде эш Бежемская ол четпестерин болгаш частырыгларын билинген. Ам ажылынга эки талаларны көргүзүп турар апарган. Ол ышкаш МТС-тиң улуг инженери коммунист эш Уборовту машиналар болгаш тракторлар септелгезиниң үезинде багай ажылдаан дээш райкомнуң бюрозу ажыл хүлээлгезинден дүжүрүп турган. Ол бистиң частырыывыс болур.

«Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Арапчор агроном эртемниг, ажылдап болур аргалыг. Ол хирезинде ажылга инициатива чок, сөөлгү үеде «аарыг кижи мен, политиктиг деңнелим чавыс, ажылдап шыдавас-тыр мен» деп билдириишкин киирип, янзы-бүрү хөөннерге алзып турар чорук шын эвес. Ленин аттыг колхозта агроном эш Целыгоросова бодунуң билиглерин практика-биле шын холбаштырып билбезин көргүзүп турар. Ооң ужурундан 135 га черге чажар суланың үрезинин нормазынга чедир чаштырбааныңдан ол ажылды катап кылган. Ол ышкаш парникке рассада олуртур норманы шын кылбаанындан ону катап кылыр ужурга таварышкан. Шак ындыг ажылды үрей кылыр чорук ажылга хоралыг, шаптык болуп турарын билир херек.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында партия болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкиннинг күүседиринге кол чүүл болза, райкомнуң бүгү аппаратының, ылаңгыя МТС талазы-биле секретарының, ооң инструктор бөлүүнүң ажылын шуут колхоз бүдүрүлгезинче чоокшуладыры, колхоз даргаларын, ооң бүгү звеноларының ажылдакчыларын, колхозтарда партия организацияларының секретарларын быжыглаары болур.

М. ОНДАР-ООЛ.

СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң МТС талазы-биле секретары.

Колхозтуң ревизия комиссиязынче кичээнгей салыр

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ревизия комиссиязының даргазы эш Чооду Чорбаа бо чылдың эгезинде колхозтуң отчёттуг хуралындан соңгутурган. Бо аразында эш Чорбаа колхозка чүгле 5—6 катап баргаш 1—2-ле хонган.

Ол боду Самагалдай суурда чурттап турар. Колхозтуң ревизия ажылын-даа кылбас, чогум чүү кылып турарыл ол? Ол аңыыр ажылынга кончуг ынак, каракуштаар, тайга кезип чоруур, ооң кылыр ажылы ол болган.

Эш Чорбаа мурнундан тура кылган ажылынга харыысалга чок, аазааның күүсетпес, алганын төлевес кижи. 1953 чылда районога чугай кылып бээри-биле керээ чаргаш 4000 рубль алган, чугай-даа кылып бербээн, алган акшазын мынчага чедир төлеп бербээн. Районо чогум чүү болап турар чүве ийик.

Эш Чорбаа колхозтуң ревизия ажылын кылыр өйү-даа, райононың 4000 рублин-даа төлээр өйү келген.

С. КӨГҮШ.

БАЗА КАТАП КОРЕЙ АЙТЫРЫГ ДУГАЙЫНДА

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга 1954 чылдың май 11-де

В. М. МОЛОТОВТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

(Төнчүзү. Эгези № 98 «Шында»).

Бо чөвүлел хуралда элээн хөй төлээлериниң талазындан Женева чөвүлел хуралы корей айтырыгның талазы-биле Кол Ассамблеяның 1950 чылдың октябрь 7-де, Кореяга америк агрессияның эң-не кидин түүк үезинде хүлээп алган шиитпирлерин күүседириниң эргежок чугулазын барымдаалаар ужурлуг дээр күзел бар-дыр. Ооң-биле кады Кол Ассамблеяның ол шиитпириниң бодалы чүү болуп турарыл дээрзинчи дугайында ыытавайн турар-тур, ынчаарга ол шиитпириниң түрүм чогуумунда-ла айыткан болгай мен.

1950 чылдың октябрь 7-де Кол Ассамблеяның шиитпирлерин ёзугаар хөй нуруузу Кореяда америк агрессияның киржикчилери болуп турар күрүнелериниң төлээлекчилериниден КНО-нуң чаа комиссиязын тургускан. Ол чорук комиссияның 7 кежигүннериниң составында шериглери Соңгу Кореяның девискээринче америк шериглер-биле кады халдап кирген дараазындагы 5 күрүнелер: Австралия, Голландия, Турция, Таиланд болгаш Филиппиннер кирип турарындан илдең-дир. «Соңгулдаларны чорударын» база кириштирбишаан, бүгү Кореяга туруштуг байдалды хандырарынга чогуур базымнарны алыры база бо-ла комиссияга даастынган турган. Мурнуу-даа, Соңгу-даа Кореяга ол комиссия «Каттышкан Нацияларның чепсектиг күштеринге» даныыр апаар деп Кол Ассамблеяның ол резолюциязында шуут айыткан. Маңаа чүве чугаалаан төлээлериниң хөй нуруузунуң күүседирин негеп турганы, Кол Ассамблеяның ол шиитпириниң бодалы чүл дээрге, шериг эжелелиниң аргазы-биле мурнуу-корейде лисынманчы ёзу-чурумну бүгү Кореяга доңнаштыры болуп турар.

Ону чепсектиг күштериниң аргазыбиле, үш чылдың агрессчи дайынының аргазы-биле кылып четикпээни билдингир-ле болгай.

Мындыг болганда корей улуска күш-биле доңнаштырып четикпээн чүвени, Женевага чугаалажыышкынарга чедип алырын кордап болбас деп чүве канчап билдинмес чүвел? Женева чөвүлел хуралынга корей айтырыгның чугаалажып көрүлдезиниң боду бети дээрге-ле ону билбээн шинчи кылып турар кижилерге ону бүзүредири болур ужурлуг ийик.

Ынначалза-даа Женева чөвүлел хуралынга Кореяның чаңгыс эвин катап тургузарының болгаш бүгү корей айтырыгны тайбың шиитпирлеп таарыштырарының өске планы киирген. Ол планны Корей Улус-Демократтыг Республика киирген.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың саналдарының бодалы чогум чүү болуп турарыл?

Совет төлээлер Женева чөвүлел хуралының кичээнгейин КУДР-ның төлевилелиниң үш кол саналдарны боттандырарын көрүп турар кол талаларже углаар херек деп санап турар.

Бирээде. Ол төлевилел болза, бүгү Кореяның чонунуң хостуг тура-сорук илередилгезиниң байдалдарында ниити-корей соңгулдаларны чорударының эргежок чугулазын көрүп турар. Ол сорулганы корейлер боттары Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның аразында дугуржулганың аргазыбиле шиитпирлээр ужурлуг болгаш ону кылыр төлээде, Кореяның ийи кезектериниң төлээлекчилериниден чогуур ниити-корей комиссия тургустунган турар ужурлуг деп чүвени төлевилелде көрүп турар.

Ийиде. КУДР-ның төлевилели болза, Кореядан бүгү даштыкы шериглерни чогуур хуусааның иштинде үндүрерин көрүп турар. Кореядан бүгү даштыкы шериглерни алды ай хуусааның иштинде үндүрериниң дугайында санал төлевилелде кирип турар. Ынчалза-даа Кореядан даштыкы шериглерни үндүрериниң хуусаазының дугайында айтырыг тодаргайлатынар болгаш чогууру-биле дугуржутунар апаар дээрзиниң дугайында КУДР-ның даштыкы херектер министри Нам Ир мурнунда-ла чугаалаан болгай. Бүгү Кореяга хостуг соңгулдаларны чорударының мурнунда Кореядан даштыкы шериглерни үндүрериниң дугайында саналдың чөптүүн бүзүредири негетинмейн турар хире боор. Мырыңай чоокта чаа дайынга киржип турган даштыкы шериглер бар турда, Каттышкан Кореяның демократтыг чазаан тургузар ужурлуг ниити-корей парламентиге соңгулдаларга корей улустуң долу хостуг тура-сорук илередилгезин хандырып хоржок деп чүве билдингир. Даштыкы шериглерни ниити-корей соңгулдаларның мурнунда үндүрер ужурлуг деп чүве оортан болуп турар. Ниити-корей соңгулдаларны соңгаарлатпас төлээде, ол хемчеглерни чорударынга аргалыг-ла болза, эң кыска хуусааны доңгаадып тургузар апаар.

Үште. КУДР-ның төлевилели болза Ыраккы Чөөн-чүкке тайбыңны хандырарынга онза сонуургалдыг күрүнелер Кореяның улам ыңайгы тайбың хөгжүлдезин хандырарының хүлээлгезин боттарынга алган турарын база көрүп турар. Күрүнелер аразынга ынчалыг дугуржулга корей улуска чугула ужур-дузалыг. Ол чорук Кореяга чаа дайынны эгелээриниң кандыг-даа оралдажыышкынарын болдурбас ужурлуг. Чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилери бир тээ маңаа Кореяның улам ынайгы хөгжүлдезин хандырар күзелдиин медеглеп турар болганда, айытынган дугуржулганы чедип алырынга ажып эртинмес моондактар турбас ужурлуг. Совет чазак өске күрүнелер-биле кады ол сорулганы күүседиринге кириринге болгаш Кореяның тайбың хөгжүлдезиниң талазыбиле чогуур хүлээлгелерни бодунга алырынга бодунуң талазындан белен.

Ынчангаш Корей Улус-Демократтыг Республиканың төлевилели болза, корей айтырыгны үзе шиитпирлеп таарыштырарынга тодаргай болгаш калбак арганы ажыдып берип турар. Ол болза, хамаарышпас корей күрүнениң чаңгыс-эвин демократтыг әгелерге катап тургузарын, Кореяның иштики херектеринге даштыкы күрүнелериниң талазындан кандыг бир ыйыышкынны чайладырын хандырып, база ооң-биле кады Кореяның туруштуг, идегелдиг тайбыңның байдалында чаңгыс-аай, хамаарышпас, демократтыг күрүне кылдыр каттыжарынга даштыкы айыыл чок байдалдарны доктаадып тургузар.

Кореяның Национал хуралынга ниити-корей соңгулдаларны белеткээриниң болгаш эрттириниң база Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг чоокшулажыышкынче угланган соңгаарладып болбас хемчеглериниң ниити-корей комиссиязың тургузар дугайында КУДР-ның саналы эң улуг дадагалзаашкыннарны хайыктырган. Ооң-биле кады Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның төлээлекчилериниден ындыг ниити-корей комиссия аңаа дааскан айтырыгларны ийи талаларның күзелдерин дугуржурунуң чуруму-биле шиитпирлезин дээрге маргыжып турар. Ынчаарга ындыг дугуржуушкуннуң эргежок чугулазын хүлээп көрбези дээрге, Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның демократтыг әгелерге каттыжарының бодунуң аргазын хүлээп көрбези болгаш бир талага өске таланың тура-соруун доңнаштырарының идегел чок оралдажыышкыннарының оруу-биле баары болур.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың чону маадырлыг демиселди чоруткан болгаш бодунуң демократтыг чаалап алыышкыннарың камгалавышаан, канчаар-даа аажок улуг каража-когаралдарга таварышкан. Корей Улус-Демократтыг Республиканы бодунуң эргелериниден болгаш демократтыг чаалап алыышкыннарындан-ойталаар кылдыр албадап болур, бир эвес Соңгу Корея амгы Мурнуу-Кореяда ёзу-чурумга чагырткан турар болза, ол чорук чайлаш чок болу бээр дээр болза, аңаа кым бүзүрээр боор.

Даштыкы агрессияга болгаш Мурнуу Кореяда ёзу-чурумга удур ындыг маадырлыг демиселге Корей Улус-Демократтыг Республиканың шыдаар аргалыг болганы чүүүн-биле тайылбырлатынып турарыл?

Ону тайылбырлаарынга чугула барымдаалар бар.

Кореяның чонунуң кол массалары тараачыннар болуп турары билдингир болгай. Кореяны япон колонизаторларданың хостаан соонда дораанна чурттуң соңгу талазында тараачыннарның мурнунга чурттаганы экижидериниң, оларның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин экижидериниң мурнунда чок турган аргалары калбаа-биле ажыттынган. Мурнундагы япон помещиктериниң болгаш оларның ынчаардагы корей чалчаларының черлерин Соңгу Кореяның тараачыннарынга шилчидип берген. Мурнунда тараачыннарны дарлап болгаш хоозурадып турган япон колонизаторларныы болгаш оларның чалчаларыныы болуп турган бир миллион ажыг гектар черни чери чок болгаш эвээш черлиг 700 муң ажыг тараачың ажыл-агыйлар халаска алган. Корей Улус-Демократтыг Республиканың конституциязы Соңгу Кореяның тараачыннарының ол чугула демократтыг чаалап алыышкынын быжыглап берген.

Мурнуу Кореяның тараачыннары ооң өске байдалда болу берген. КНО-нуң корей комиссиязының санмедээлерин ёзугаар алырга безин, япон эжелелдиң үезинде Мурнуу Кореяга черниң 40 хуузу япон эжелекчилерниң болуп турганы билдингир. Өске сан-медээлерни ёзугаар алырга, ооң-даа хөй—Кореяда чер шөлдериниң үштүн ийизи чедип шөлдер оларның болуп турган. Ынчаарга япон милитаристерни үндүр ойлатканының-даа соонда Мурнуу Кореяда ол чер мурнунда боттарының хөй нуруузунда япон чалчалар болуп турган ындыг чагырыкчы бөлүктериниң холунче шилчий берген. Бир эвес Мурнуу Кореяның оонак болгаш ортумак тараачыннарының кол массазының дугайын чугаалаар болза, япон эжелекчилерни үндүр ойлатканының-даа соонда тараачыннар мурнундаагызындан база-ладээрелевес байдалда арткан. Ындыг корум-чурумнар Кореяның мурнуу кезиинден ооң соңгу кезиинге нептерээн турарың Соңгу Кореяның тараачыннары күзевээн деп чүвени билип алыры берге эвес. Соңгу Кореяга улус-демократтыг тургузугну доктаадып тургусканы мурнунда хөй нуруузу япон эжелекчилерниң болуп турган улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин чаа күрүнениң холунга шилчидип бээринге, 8 шактыг ажыл хүнүн доктаадып тургузарынга, эр, хереөжен ажылчыннар ажыл чокталыышкынындан болгаш аштан кортпас, база олар ажыл болгаш ажылдап алыышкыннар-биле хандыртынган болурунга бүзүрелдиг, шак ындыг экономиктиг байдалдарны тургузарынга чедирип келген. Соңгу Кореяда тараачыннарның, ажылчыннарның болгаш интеллигенцияның амыдыралын экижидеринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган турда, Мурнуу Кореяда ажылчы чоннарның байдалы мурнундагызы ыыт-каш ол-ла хевээр артып келген. Мурнуу Кореяга лисынманчы ёзу-чурум хевээр туруп турда, Мурнуу Кореяның чону ажыл-херектериниң экижииринге кандыг-даа идегелдери чок болуп келген.

Соңгу Кореяда улус-демократтыг тургузугнуң байдалдарында культура тургузуушкунунуң талазы-биле калбак хемчеглер нептерээн; хөй санныг эге болгаш ортумак школалар ажыттынган; япон эжелелдиң үезинде мырыңай чок турган 15 дээди өөредилге черлери тургустунган. Ынчаарга лисынманчы ёзу-чурум Мурнуу Кореяга экономиканың-даа, культураның-даа талазы-биле улуска ажыктыг кандыг-бир боттуг хемчеглерни чорутпаан.

Ол бүгү болза, Корей Улус-Демократтыг Республика даштыкы агрессияга удур бодунуң чаалап алыышкыннарын чүте ындыг шиитпирлиг көдүрлүүшкүн-биле камгалап алганыл дээрзиниң дугайында чугаалап турар. Ооң-биле кады айытынган фактылар болза, Соңгу Кореяның чонун улус-демократтыг тургузугнуң чаалап алыышкыннарындан ойталаар кылдыр албадап болбас болгаш Корей Республиканың Национал хуралындан тус-тус соңгутурган Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның төлээлекчилериниден ниити-корей комиссияны тургузары, ол комиссияга Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның эң улуг демократтыг хөй-ниити организацияларының төлээлекчилериниң киришкен турары база эргежок чугула. Бир эвес Женева чөвүлел хуралы КУДР-ның эң чугула демократтыг чаалап алыышкыннарын кириштирбишаан, Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның аразынга демократтыг хосталгаларны хевээр артырар арганы берип турар дугуржулганың ындыг таарымчалыг байдалдарының дугайында дугуржулгалыг чорукту чедип алырынга идиг берип, база ооң-биле кады Мурнуу Кореяда байдалдың онзагай үүлдерин херекке алыры эргежок чугула деп хүлээп көөр болза, ындыг дугуржулганы чедип алыры корей улустуң эрге-ажыктарынга-даа база өске-даа улустарның тайбыңче болгаш демократтыг реформаларже күзел-чүткүлдеринге тааржып турар болур.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери, чижээлээрге Мурнуу Кореяның оралакчы-президентизи Ким Сон Сунуң президент Ли Сын Манны болгаш ооң чазаан эрге-чагырганы эжелеп алганы, Национал хуралды полицейжи ёзу-биле аажылап турары дээш буруудадып турар чугаазы база 1952 чылдың май 30-де ажылындан үнүп чоруурда: «Ли Сын Манның бюрократтыг диктаторжу болгаш сатыныкчы чазааның даңзызынга бодунуң фамилиязын көөрү ыядынчыгдыр» деп медеглели чергелиг ындыг фактыларны уттуп шыдавас. Мурнуу Кореяның лисынманчы ёзу-чурумуу—улуска удур, терроржу болгаш сатыныкчы ёзу-чурум деп чүвени Ким Сон Сунуң көргүстүнген медеглели, а ол ышкаш Мурнуу Кореяның мурнундагы база бир өске орэлакчы-президентизи Ли Си Енниң болгаш өске-даа хөй-хөй кижилериниң медеглели бадыткап турар хөй-хөй фактыларны КНО-нуң Корея талазыбиле ынзы-бүрү комиссияларының өлеткелдериниден болгаш ынзы-бүрү чурттарның коммунистиг эвес парлалгазының хөй санныг дыңнадыгларындан көргүзүп болур ийик. Ынчаарга ол чартык фашист ёзу-чурумну Соңгу Кореяның демократтыг реформалар, национал культураның көдүрлүүшкүнү, улусчу хосталганың чаагай чоруу деп үүл деп чүвени билир чонунга дөгээрин оралдажып турарлар-дыр! Ындыг ынзылыг планнар боттанмас болгаш тайбыңның база демократияның бүгү-ле ёзулуг талалакчыларының шиитпирлиг буруу шавыышкынынга таваржыр ужурлуг деп чүве мырыңай илден.

III.

Корей айтырыг болгаш Азияның улустары

Женева чөвүлел хуралынга корей айтырыгны чугаалажып көөрүнче улустарның кичээнгейи хаара туттунган. Хамыктың мурнунда аңаа хамаарыштыр Азияның улустарының дугайын чугаалаар херек.

Мырыңай чоокта чаа Корея япон эжелекчилериниң колониалдыг дарлалының адаанга турганы болгаш ол чорук барык дөртен чылдар үргүлчүлээни шын-на болгай. Ынчалза-даа ам Кореяны колониялар эргелеп болгаш колониалдыг ёзу-чурумнарны тургузуп амдажаан даштыкы күрүнелериниң политиказының объектизи кылдыр көрүп болбазы база шын-на болгай. Азияның өске-даа хөй-хөй улустары ышкаш корей улус демократтыг хөгжүлденің улуг оруунче үнген. Азияда болган төөгүлүг өскерлиишкиннерни үүгле билип алыр шинек чок кижилер, Соңгу Кореяның улус-демократтыг тургузуун дашкаартан кым-бир кижи дөгээн дээр аянныг бодап турар кижилер ол чаа ниитилел-политиктиг тургузуг корей улустуң идепкейлиг деткимчезинге даянып турар деп чүвени көрбейн турар. Соңгу Кореяга чаа ниитилел тургузуун тургузарының талазы-биле корей-демократтарга дузалажып турар кижилер корей улустуң калбак бөлүктериниде улуг ынакшыллы болгаш чайгылыш чок бүзүрелди ажыглап турар деп чүве оортан илдең-дир. Бодунуң кол депкижи даштыкы чыдалар кылдыр көрүп турар улуска удур өзээнге киир чыдаан сатыныкчы лисынманчы ёзу-чурум туруп турар мурнуу Кореяда байдал мырыңай өске. Ол ёзу-чурум даштыкы шериглер Мурнуу Кореяга үр-ле турарын күзеп турары билдингир. Ол ёзу-чурум Кореядан даштыкы шериглерни үндүрерин дүргедедир сорулгалыг ындыг саналларга удур деп чүве билдингир.

Тайбыңны болгаш демократияны доктаадып тургузарының ёзуунга корей айтырыгны шиитпирлээри ам, хамыктың мурнунда Американың Каттышкан Штаттарындан хамааржыр деп чүвени бүгүде көрүп турар. Бир эвес корей айтырыг талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарының политиказы Азияның чурттарында өөү келген демократтыг реформаларны билир хөөшү чок чамдык генералдарның шериг планнарынга моон соңгаар-даа оргалатынар болза,—ындыг политика корей айтырыгны шиитпирлеп таарыштырарынга идиг берип шыдавас болгаш буурап дүжүүшкүн-биле доозулбайн барып шыдавас. Азия чурттарының ниитилел хөгжүлдезиниң өскерилген байдалдарынга ындыг политика бодунга хөрзүнүү тыл шыдавас.

Корей айтырыг талазы-биле АҚШ-тың талазындан мынчага чедир чорутунуп турар политика болза, Азия чурттарынга хамаарыштыр АҚШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң барымдаалап турары ол кол политиктиг айтылганың илерээшкиниериниң үүгле бирээзи болуп турар. АҚШ-тың ол бөлүктериниң Кыдат Улус Республиканы канчаар көрүп турарының дугайында айтырыгда ол чорук онза илереп турар.

1949 чылдың күзүнүнде Кыдат Улус Республиканы тургускан, Кыдатта ёзулуг улусчу күштер тиилээн—тиилээр дооста үзе тиилээн турбуже, АҚШ-тың талазындан Кыдатка хамаарыштыр, кыдат улуска хамаарыштыр өжээннешкек политиканы чорудуп турар. Кыдаттың улус массаларының медерелдиг болгаш идепкейлиг чоруу база ооң бодунуң эргелерин камгалаарынга эрес-маадырлыг белен чоруу хүн келген тудум өзүп турар байдалларда 500 миллион ажыг кижи чурттакчылыг күрүнеге хамаарыштыр ындыг агрессчи политика кандыг түүннелдерни берип болурул?

Американың Каттышкан Штаттары корей дайынны ажыглап алгаш, Кыдаттың девискээри—Тайвань ортулукту эжелеп алганнар болгаш Тайваньда сыңны берген дээрбечи чанкайшичилериниң дузазы-биле Кыдатче халдаарынга ажыы-биле белеткенип турарлар. Женева чөвүлел хуралынга улустарның эргезиниң дугайында эвээш эвес ынзы-бүрү сөстер чугаалатынганы солун тур, ынчалза-даа Кыдат Улус Республиканың ёзулуг өөнүктериниден өске, кымдаа Тайваньны эжелеп алганынга удур сөс безин чугаалап дитикпээн. Ынчалза-даа АҚШ-ка хамаарыштыр дендии болгаш бүзүрелдиг эвес мактаашкынныг чугаалар эмин эртип турда, маңаа бистер олуржуп турдувус.

Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүннериниң хөй нуруузунга үүгле каржы ыйыышкынынбиле Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың дүрүм ёзугаар киржилгезин катап тургузарынга барык беш чыл дургузунда шаптыктаар чорук америк агрессчи бөлүктерге ыыдатынар аргалыг болуп турар. Ол чорук АҚШ-тың ол хөделиишкиннери дүрүм ёзугаар азы кайы-бир чергезибиле барымдаалыг кылдыр санапкы дег ындыг ак-сеткилдиг болгаш хамаарышпас демократтыг ажылдакчыны тып хоржок турбуже кылдынып турар. Ынчалза-даа хамааты хүлээлгениң болгаш черле чөптүг чоруктуң сеткил-сагыжы Каттышкан Нациялар Организациязының маңаа үүве чугаалаан кежигүннериниң иштинден кымга-даа мындыг чогумча чок болгаш элдептиг байдалы узуткаар өйү келгениң айтыры чергелиг ындыг билдингир үүвени кылырын безин чугаалавааны ол фактыны демдеглээри солун тур.

Кыдат Улус Республиханы мынчаар көрүп турда, АҚШ-тың политиказының дугайында болгаш ол политиканы деткээн күрүнелериниң дугайында боттарының эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаарын күзеп турар Азияның өске-даа улустары чүү бодап болурул?

Азияның улустары адак соонда кээп, боттарының эргелерин болгаш эрге-ажыктарын шиитпирлии-биле камгалап кирилкениниң ол фактызыбиле таарзынмас эвээш эвес кижилерлиг чурттар бар. Ынчалза-даа «күштүү туружундан» кандыг-даа политика төөгүнүү тугуюн дедир ээлдирип шыдавас деп чүвени билир үе келген. Чону бүгү чер бөмбүрзээниң чонунуң чартык кезиинден ажып турар Азияның улустары чаа оруктап чорупкан, ынчангаш Азияда, база үүгле Азияда-даа эвес улустарның чаа, ёзулуг демократтыг хөгжүлдезинге шаптык кадып шыдаар ындыг күш чок, ындыг эрге-чагырга чок. Мурнуу-Чөөн Азияның улустарынга удур угланган чаа шериг блогун тургузарының планнары кылдынып турарын билир бис. Американың Каттышкан Штаттары баштаан чамдык күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери ам ооң-биле иштелген. Ынчангаш АҚШ-тың, Англияның, Францияның, Австралияның шериг ажылдакчыларының киржилгезибиле Сингапурда болгаш өске-даа черлерде генералдарның чөвүлел хуралдары чоруп турар. Ол блокче Азияның чамдык хамаарылгалыг күрүнелери база киир тыртырар чадавас. Ынчалза-даа улустар аразының калбак бөлүктеринде ол планнар боттарының таарымча чок үнелелин шагда-ла алган. Ындыг ынзылыг шериг планнары хамыктың мурнунда колониалдыг ёзу-чурумну камгалаарынче болгаш мөңгежидеринче, национал хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту күзеп турар улустарны үүгеннеп алырынче угланган. Ол планнар чамдык күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктериниң агрессчи күзелдерин илередип турар, ынчалза-даа олар тайбыңның эрге-ажыктарынга болгаш дарлаткан улустарының национал-хосталгазының эрге-ажыктарынга удурланышкак болуп турар.

Корей айтырыгның-даа болгаш бүгү делегейге ужур-дузалыг өскедаа айтырыгларның талазы-биле Совет Эвилели тайбыңның болгаш улустарның хостуг хөгжүлдезиниң эрге-ажыктарын камгалап турар. Ынчаарга АҚШ-тың болгаш өскедаа чамдык күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери Европага-даа, Азияга-даа шериг блоктарын тургузарын оралдажып турда, Совет Эвилели улустарның коллективтиг айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын камгалап турар, ынчаарга ол коллективтиг айыыл чок чорук тургустуна бээрге, күрүнелериниң бот-боттарынга удурланышкак шериг бөлүглежиишкиннериниң тургузарының эргежок чугулазы дүже бээр ийик. Совет Эвилелиниң ол политиказы бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының эрге-ажыктарынга тааржып турар.

Амгы үеде Барыын Германияны катап чепсеглээринге оргалатынар апаар барыын-европа күрүнелериниң чаа шериг бөлүглежиишкиннерин тургузар дээш ынзы-бүрү хевириниң хемчеглерин ап турары билдингир болгай. Ындыг ынзылыг планнар агрессчи империалистиг бөлүктерге ажыктыг кылдыр Европага чаа дайынның белеткели боордан өске, үүдаа болбайн турар.

Совет Эвилели ындыг агрессчи планнарның айыылының дугайын сагындырарын черле соксатпас. Совет Эвилели Европага бот-боттарынга удурланышкак шериг бөлүглежиишкиннериниң орнунга оларның ниитилел тургузуундан хамаарылга чокка бүгү европа күрүнелериниң күжениишкиннерин каттыштырары чедип алдынзын, база ол каттышкан күжениишкиннер Европаның бүгү күрүнелериниң коллективтиг айыыл чок чоруун хандырарынче угланган турзун дээш туржуп келген болгаш туржуп турар. Совет Эвилели «Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында ниити-европа керээзин» чарарын харын ол сорулга-биле саналдаан.

Азияның чурттарынга хамаарыштыр-даа колониалдыг ёзу-чурумну камгалаарын болгаш Азияның улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининге шаптыктаарын күзеп турар ындыг күрүнелериниң чаа шериг бөлүглежиишкиннерин тургузарының планнары кылдынып турарын ам бис көрүп турар бис. Ындыг ынзылыг планнар тайбыңның эрге-ажыктарынга тааржып шыдавас болгаш улустарның деткимчезинге даянып шыдавас. Ындыг ынзылыг планнар өзий эвес күрүнелериниң үези эрткен ямбы-хүндүлелин Азияга камгалап артырар күзел-биле синниккен, ынчаарга Азияның улустары ооң-биле эптежирин күзевейн турар.

Ынчалза-даа Азияның улустарының мурнунда өске, чаа оруктар ажыттынган. Ооң дугайын бо чөвүлел хуралга Кыдат Улус Республиканың примьер-министри Чжоу Эньлайның чугаалааны, улустар аразынга тайбыңны хандырарының хөрээнге Азияның улустарының күжениишкиннерин каттыштырарынче угланган саналы база чугаалап турар.

Совет Эвилели Европаның бүгү улустарынга коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында дугуржулгаы чедип алыры дээш оралдажып турары ышкаш, Азияның бүгү улустарынга коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарынче угланган ол күзел-чүткүлдерни база бүрүнү-биле деткип турар.

Женева чөвүлел хуралы бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарының хөрээнге бодунуң чугула салыышкынын киирер дээрзин миллион-миллион кижилер маңап турар.

Женева чөвүлел хуралы ол маңаашкыннарны шынзыктырарынче бодунуң бүгү күжениишкиннерин үглап-шиглээр ужурлуг.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралыныңмай 12-деги хуралынга Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн. Хуралды А. Иден даргалаан.

Индий-Кыдат айтырыының талазыбиле чугаалажыышкынның чорудулгазында Францияның төлээлериниң туружу болгаш ол ышкаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң туружу тайылбырлатынган.

Элээн каш солуннарның санап турарын, хөй-хөй политиктиг хайгаракчыларның саналын ёзугаар алырга Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң баштыңы Фам Ван Донгтуң май 10-да болган хуралга киирген саналдары чугаалажып турар айтырыгның шериг болгаш политиктиг талаларын хаарадуп турары-биле олар маргылдаага таарымчалыг үндезин болуп турар болгаш Индий-Кыдатка үр болгаш кедилиг тайбыңны чөптүг байдалга катап тургузарын хандырып турар.

Индий-Кыдат айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш туржуп турар хөй ниитиниң калбак бөлүктеринге Фам Ван Донгтуң саналының чедиргени чаагай сеткил сагышты үрээрин, ындыг шиитпирлээшкинни болдурбазын оралдашпышаан, колонизаторлар болгаш оларның Индий-Кыдатта дузалакчылары янзы-бүгү нүгүлдээшкиннерни ажыглап турарлар. Хурал даргазының эзлчегден дашкаар сөс бергени Камбоджаның чалча чазааның төлээлекчизиниң май он ийидеги хуралга кылган чугаазы болза, ындыг нүгүлдээшкинниң көскү хевири болган. Ол болза, Камбоджаның чазааның адыбиле бижитинген нүгүлчү «телеграмманы» аңаа номчаан. Ол «телеграммада» бижитинген үүлдериниң харыысалгазын Вьетнамның Улустуң армиязының шериг албан-дужаалдыгларынга онааштырып турар. Камбоджаның төлээлери болза, Кхмерде улустуң удурланыышкынныг шимчээшкини чок, Кхмерде дайын «вьетнамчыларның», тодаргайлаарга Вьетнамның Улустуң армиязының кезектериниң халдаашкыны-биле болуп турар дээр дугайында боттарының хоозун нүгүлүн деткиири-биле ол нүгүлдү хереглеп бергеннер.

Ооң соонда сөс алган баодайжы Вьетнамның төлээлериниң баштыңы Нгуен Куок Динниң чугаазы Камбоджаның төлээлекчизиниң чулуруушкунунуң чаагай эвес уг-шиинге чагыткан турган. Вьетнам улус «чардынган» дээр дугайында нүүрзүрек «күзелин» ол илереткен. Баодайжы ёзу-чурум чон ортузунда кандыгдаа деткимче чок болгаш үүгле колонизаторларның политиказын боттандырарынга чепсек бооп турар дээр дугайында маргыш чок фактыга удурланыштыр, Нгуен Куок Дин болза, ооң чазаа Вьетнамның хамаарышпас чоруун чедип алыр аргалыг дээрзиң чөвүлел хуралдың киржикчилеринге бүзүредирин оралдашкан. Ол арганы «бүзүредип көргүзер» сорулга-биле Вьетнамга хосталганы тыпсыр дээр дугайында хоозун, куруг аазаашкыннарны бижээн француз-баодайның 1954 чылдың апрель 28-теги декларациязынга ол даянган.

Ол болза, агрессорларның шериглери вьетнам улустуң хосталгазын камгалап турар дээрзиң ыят чок медеглевишаан, колонизаторларның вьетнам улуска удур шериг агрессиязын мактаан. Баодайжы төлээлекчи ол аазаашкынга бүзүрээрин кыйгырбышаан, «вьетминниң» (тодаргайлаарга Вьетнамның Демократтыг Республиказы) демиселин сөкдаыр ужурлуг дээрзин медеглээн. Ынчангаш ооң ыйыдып турары боттуг сорулга болза, боттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү вьетнам улустуң хөй чылдарның дургузунда маадырлыг демиселге чаалап алган бүгү чедиишкиннерин узуткаары болур дээрзин баодайжы ёзу-чурумнуң төлээлекчизи ажыы-биле көргүскен. Кхмерниң болгаш Патет-лаонуң улустуң хосталгалыг күштери дүжүп бериишкинге таваржып турар дээрзин бүзүредир дээш ол база-ла ыят чокка оралдашкан.

Баодайжы чазактың төлээлекчизи бодунуң ындыг туружунга таарыштыр, Индий-Кыдаттың улустарын долузу-биле кулданыр, хөй чылдарның дургузунда боо-чепсектиң күжү-биле чедип ап шыдаваан үүлдерин боттандырар арганы колонизаторларга бээринче угланган саналды киирген.

Баодайжы саналдарның шериг таарыштырылгазынга хамаарышкан кезээ бо хуралга киирип келген «кандыг-даа ажылчын документини» көөрүнге беленниң дугайында хоозун медеглел-биле кызыгаарлатынган. Ооң-биле кады дайын чорудулгазын соксадыр хемчеглерниң күүселдези «бүгү делегей» хыналдазының адаанга салдынган турар ужурлуг дээрзи демдеглетинген. Вьетнам айтырыының политиктиг таарыштырылгазының дугайын чугаалап турар кезекте айтып турары болза, ындыг таарыштырылганың үндезининге 1954 чылдың апрель 28-те хүлээп алдынган француз-баодайжы декларация салдынар ужурлуг.

Ол саналдарда оон ыңай чугаалап турары болза, баодайжы чазакты Вьетнамны төлээлеп турар чаңгыс-аай чазак кылдыр көөр ужурлуг, өскээр чугаалаарга, Вьетнамда эрге-чагырганы вьетнам улустан хунаап алгаш, колонизаторларның чалчаларының холунга дамчыдып берген турар ужурлуг. Шак ындыг чалча ёзу-чурум эрге-чагыргазы үүгле даштыкы шериглериниң чыдазының күжү-биле туруп болур дээрзин өөренип көрген. Каттышкан Нациялар Организациязынга чаглакталган бүгү делегей хыналдазын Вьетнамга тургузар дугайын баодайжы төлээлер боттарының саналдарынга эндере-чаза тайылбырлап турарлар. Даштыкы күрүнелериниң хыналдазын ёзугаар «күрүне эрге-чагыргазы (тодаргайлаарга, баодайжы эрге-чагырга) бүгү девискээрде тургустунган деп Айыл чок чоруктуң чөвүлели хүлээп алган сөөлүнде» Вьетнамның бүгү девискээринге соңгулдалар үүгле ынчан чорутунган турар ужурлуг дээрзин баодайжы саналдар баш удур көрүп турар.

Баодайжы чазактың төлээлекчизи бодунуң чугаазын дооскан сөөлүнде, Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң баштыңы Чжоу Энь-лайга сөс берген. Чжоу Энь-лай бодунуң тода болгаш угаадылгалыг чугаазынга Индий-Кыдат айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээриниң оруктарын айыткан болгаш КҮР-нуң төлээлери Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң баштыңының медеглелин болгаш саналдарын бүрүнү-биле деткип турар болгаш Индий-Кыдатка дайынны соксадыр, тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыгны бо хуралга шиитпирлеп көөрүнге болгаш бо айтырыг талазы-биле тускай шиитпирни хүлээп алырынга ол саналдарны үндезин кылдыр хүлээп ап болур деп санап турар дээрзин медеглээн.

Ооң соонда санал берген англи төлээлериниң баштыңы хамыктың мурнунда Индий-Кыдатта тулчуушкуннарны соксадырынга бүгүде каттыжар деп медеглээн. Диен-Биен-Фуда балыглатканнарның дугайында айтырыгны шиитпирлээри-биле хемчеглерни ап турар дээрзин демдеглевишаан, мооң адаанда айтырыгларга: бирээде, ийи таланың шериглери тускай районнарга мөөңнетинген турар ужурлуг дээрзиң чөвүлел хуралдың киржикчилери үүлдүг деп көрүп турар бе, ийиде Лаос, Камбоджа «онза чергеге хамааржыр», оларның девискээринден «Вьетнамның шериин үндүрер ужурлуг» дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилери хүлээр бе—деп айтырыгларны харыылаары арткан деп ол медеглээн.

Вьетнамның Улустуң армиязы Кхмерниң болгаш Патет-лаонуң чурттарынче «халдаан» дээр дугайында бадыткалдың хоозунун, нүгүлүүн маргылдааның чорудулгазында бүзүредип көргүскен турбуже, Иден ол айтырыгны тургускан. Вьетнамда ийи таланың шериглериниң мөөңнетинген районнарын кым тодаргайлаарын, үстүнде демдеглээн хемчеглериниң күүселдезинге бүгү делегей комиссиязының хыналдазын тургузар ужурлуг бе дээр дугайында айтырыгны шиитпирлээр херек дээрзин Иден оон ыңай медеглээн. Ол хыналданы Каттышкан Нациялар Организациязында кирип турар доктаатынган санныг чурттар боттандырган турары күзенчиг-дир дээрзин Иден немей чугаалаан.

Вьетнам дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулганы баодайжы чазак-биле чарар ужурлуг болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаан аңаа хүлээвес ужурлуг дээр дугайында баодайжы чазактың төлээзиниң саналы-биле каттыжып турарын АҚШ-тың төлээлериниң баштыңы Смит илереткен. Чөвүлел хуралдың киржикчилери кол кичээнгейни үүгле Иденниң салган айтырыгларын шиитпирлээринче угландырган турзун дээр дугайында саналга Смит каттышкан.

Лаостуң чалча чазааның төлээлекчизи баодайжы төлээлериниң медеглели-биле каттыжып турарын илереткен соонда Ж. Бидо саналдаан. Хуралдың эгезинде чарлатынган «Камбоджаның чазааның телеграммазын» дыңнааш сеткил-сагыжының «дүүреп» турарын ол чугаалаан.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының талазындан «Лаосту болгаш Камбоджаны чаалап алырынче угланган хөй санныг оралдажыышкынарны бистер көрүп турар-дыр бис»—деп Бидо медеглээн. Национал хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселди чорудуп турар Кхмерниң болгаш Патет-лаонуң Демократтыг чазактарының чепсектиг күштерин узуткаарынче угланган боттарының саналдарын деткиир дээш үвениң шынын хажыдып турар ол нүгүлдү Бидо хереглеп турар. Бидо болза, баодайжы чазакты Вьетнамның карачаңгыс «хоойлу ёзугаар чазаа» кылдыр санап турарын медеглевишаан, Вьетнам дугайында айтырыгны вьетнам улустуң национал эргелерин хүндүлеп көөрүнге үндезилеп шиитпирлээринге ооң төлээлериниң күзел чогун база катап көргүскен. Ооң-биле кады француз төлээлериниң баштыңы үүгле француз төлээлериниң саналдарында кирген айтырыгларны көөрүнче кичээнгейни угландырарын сүмелевишаан, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының бүгү айтырыын шиитпирлээринден ойталаарынче үүткүлүн илереткен.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң баштыңы Фам Ван Донг бодунуң саналынга чамдык төлээлериниң Кхмерде болгаш Патет-лаода боттуг байдалды хажыдарынче угланган оралдажыышкыннарын чаза шапкан.

Фам Ван Донгтуң чугаалааны болза, Женева чөвүлел хуралының сорулгазы—Индий-Кыдаттың бүгү улустарының национал эргелерин магадылавышаан, аңаа тайбыңны катап тургузары болур. Патет-лао география талазы-биле чаңгыс-аай бооп турар болгаш бүгү талазы-биле боттарының аразында быжыг харылзааны тудуп турар. Оларның чурттарынче халдаашкын эгелээнинден бээр Вьетнамның Кхмерниң болгаш Патет-лаонуң улустары национал хосталга дээш демиселге каттышканнар. Индий-Кыдаттың чаа чаалап алыышкыннарынга амгы удурланыышкынның чорудулгазында ол чаңгыс аай чорук улам быжыккан. Вьетнамның мурнуу кезээниң чамдык районнарында кхмерлер чурттап турар, а Кхмерде 300 муңдан эвээш эвес вьетнамчылар чурттап турар деп Фам Ван Донг айыткан. Вьетнамның мурнуу кезээнде хөделип турар армия кезектеринде вьетнамчыларның кхмерлер-биле хол-холдарындан тутчуп алгаш тулчуп турар фактыларын ооң-биле тайылбырлатынар деп Фам Ван Донг чугаалаан. Кхмерде чамдык армия кезектеринде Кхмер хамаатылар болуп турар вьетнамчылар кирип турар. Патет-лаода вьетнамчылар бүгү чуртта улуг эвес бөлүктер болуп турар, олар Патет-лаонуң улузунуң тура-халыышкынынга массалыы-биле киржип турар болгаш удурланыышкынныг демиселдиң эгезинден тура-ла ооң армиязынга киргеннер.

Индий-Кыдаттың үш улустарының эп-сеткил каттыжылгазы болгаш ботботтарынга дузалажылгазы хүн бүрүде быжыгып турар дээрзин Фам Ван Донг демдеглээн. Ол болза, Индий-Кыдаттың үш улустарының чаңгыс-эви дең чоруктуң, бот-боттарынга дузалажылганың болгаш долу эргелерин денге хүндүлеп көөрүнүң эгезинге үндезиленгенин чарлаан. Вьетнам, Кхмер болгаш Патет-лаонуң каттышкан национал фронтуларының төлээлекчилериниң конгрезиниң декларациязынга илереп турар Чөвүлел хурал болза, Кхмерде, Патет-лаода хосталгалыг шимчээшкин «даштыкы халдаашкын» болур дээр шын эвес билиишкинни барымдаалаар эвес, а ол фактыларны үндезин болдурар ужурлуг дээрзин Фам Ван Донг түүнел чугаазынга медеглээн.

Бодунуң саналынга чаа чүүн-даа ыыттавайн барган камбоджа төлээлекчиниң сөөлүнде ССРЭ-ниң төлээлериниң баштыңы В. М. Молотов сөс алган.

Чөвүлел хурал Индий-Кыдатта болуушкуннарның дугайында айтырыгның талазы-биле беш үүл саналоналды дыңнады, ынчангаш совет төлээлер хуралга илереэн бодалдарның талазы-биле, ол ышкаш киргген саналдарның талазы-биле боттарының саналын маңаа чугаалаар апаар деп Молотов чугаалаан.

Бөгүнгү хуралдың эгезинде телеграмма номчуп турган, Камбоджаның төлээлекчизиниң саналының дугайында маңаа доктаап чугаалаарын совет төлээлер амгы үеде эргежок чугула деп санап турар деп Молотов медеглээн. Ынчалза-даа бистер ол телеграмманы албаан болгаш көрбээн-даа бис. Ында чугаалап турар болуушкунну, кайын тып алгаанын, ооң чүүн көргүзүп турарын бис билбес бис. Ол телеграммада бижитинген үүлдүң дугайын кым харыылаары билдинмес. Ынчалза-даа ол медеглел бир янзы ужур-уткалыг болуп турар. Ол болза, чоннуң идегелин ап турар эрге-чагырга чок чорук оларны кандыг хилинчек-човуланга чедирип турарын херечилеп турардыр.

Молотовтуң ол медеглели-биле холбаштыр, үстүнде демдеглетинген телеграмманы көрбээнин Бидо миннип чугаалаан. Ынчалза-даа, ол телеграмманың дугайын сактып чугаалавышаан, Вьетнамның талазындан Камбоджаже халдап турарының барымдаалары бар дээрзин ол база катап бадыткаан.

Маңаа холбаштыр, Индий-Кыдат күрүнелериниң девискээринде даштыкы шериглер шынап-ла бар болуп турар, харын олар Индий-Кыдаттан он-он муң километр ыракта турар чурттардан чедип келген, Индий-Кыдаттың чонун кыргып хыдыырынга үүгле олар боо-чепсекти ажыглап турар дээрзин Фам Ван Донг демдеглээн.

Телеграмманы көрбээнин миннип тура-ла, ол телеграммага үндезилетинген тодаргай түүнелдерни чөвүлел хуралдың бир киржикчизиниң кылганынга холбаштыр бодунуң чиктигзинип кайгаанын В. М. Молотов илереткен.

Эпчок байдалга таварышкан Бидо болуушкунну, ооң чүүн көргүзүп турарын бис билбес бис деп Молотов медеглээн.

Ооң соонда кымның-даа көрбээни, номчуваанны телеграмманы номчуурун Камбоджаның төлээлекчизинге чөпшээрээш, Иден болза, ол төлээлекчиниң чүве чугаалааныңа талазы-биле харыысалганы, даргалакчы кижи болганда, бодунуң хүлээрин медеглээн.

Даарта, май 13-те, корей айтырыг талазы-биле хурал болур, соңгузу хүн, май 14-те, хурал Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгга холбашкан турар деп Иден чарлаан.

Ооң-биле хурал хагдынган.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы дугайында

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

Михаил Ботвинник шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпион адын камгалап алган

Май 13-те Москваның П. И. Чайковский аттыг Концерт залынга шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдааның эң сөөлгү 24-кү салыышкыны болган.

Салыышкынның 22-ги көжүнде Смыслов хайым деп саналдаарга Ботвинник хүлээп алган.

Ынчангаш, шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш ийи ай хире үргүлчүлээн, шиитпирлиг демиселдиң түүнели 12:12 санныг болуп доозулган.

Маргылдааның дүрүмүн ёзугаар Ботвинник бодунуң чемпион адын катап артырган.

Михаил Ботвинник

* * *

Май 14-те Москваның П. И. Чайковский аттыг Концерт залынга ийи совет гроссмейстерлер М. Ботвинник биле В. Смысловтуң аразынга болган шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдааның байырлыг хаашкыны болган.

Ол кежээни маргылдааны эрттиреринiң талазы-биле организастыг комитеттиң даргазы Д. Постников ажыткан. Маргылдааның кол арбитри бүгү-делегей мастери К. Опоченскийге (Чехословакия) ол сөс берген.

Бүгү-делегейниң шыдыраа федерациязының дүрүмнерин ёзугаар гроссмейстер М. Ботвинник шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпиону адын бодунга артырып алган деп ол дыңнаткан.

Бүгү-делегейниң шыдыраа федерациязының мурнундан маргылдааның киржикчилери М. Ботвиннике болгаш В. Смысловка федерацияның оралакчы-президентизи А. Ильмакунас (Финляндия) байыр чедирген. Ол Ботвинниктиң делегей чемпиону адын камгалап алганынга байыр чедирген болгаш ССРЭ-ниң Күрүне гимнизиниң үнүнүң адаа-биле Ботвиннике лавралыг венокту кедиргеш, шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпионунуң алдын медалын тывыскан.

Ооң соонда маргылдааның киржикчилеринге Совет Эвилелиниң шыдыраа секциязының даргазы В. Виноградов, бүгү-делегей мастери Г. Голомбек (Англия), бүгү-делегей гроссмейстери Л. Сабо (Венгрия), индий шыдыраачы Р. Сапре, а ол ышкаш В. Ходжа (Албания), Г. Клаус (Герман Демократтыг Республика), делегейниң хоочун-чемпионунуң уруу Каролина Эйве (Голландия) олар байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Делегей чемпиону М. Ботвинник диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Делегейниң шыдыраа чемпионадының түүнелдери

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону Ботвинник-биле беседа

Совет гроссмейстерлер М. Ботвинник биле В. Смысловтуң аразынга шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш ийи ай хире үргүлчүлээн маргылдаа доозулган. Делегей чемпиону ат М. Ботвиннике хевээр арткан.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседада Ботвинниктиң дыңнатканы:

—Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаа миллион-миллион кижилер шыдыраага ынакшып, аңаа боттарының хостуг шактарын берип турар бистиң чуртувуска улуг сонуургалды хайыктырган. Оларның иштинден дыка хөйү мергежилгениң бедик деңнелин чедип ап турар.

Калинин область «Коммунизмниң айтыкчызы» көдээ ажыл-агый артелинден эң шыырак колхозчу шыдыраачы Григорий Журавлев спорт мастери болуп турар. Бухарестиге делегей маргылдаазынга чедишкиннинг ойнаан, ленинградчы школачы он чеди харлыг Борис Спасскийге делегей мастери атты тывыскан.

Ындыг чижектерни хөйүү көргүзүп болур. Хоочун мастерлериниң орнунда улам-на чаа-чаа мергежилдиг кижилер кирип турар.

Чогаадыкчы түүнелдериниң дугайын чугаалаары ам-даа элек. Бо маргылдааның салыышкыннарының тодаргай анализин эң чоокку үениң иштинде бижиир деп бодап турарым номга кылырын бодап турар мен.

Ынчалза-даа бир чүве ам безин тодаргай билдингир. Бо маргыдаа шыңгыы демиселге эрткен болгаш ийи киржикчилериниң кайызындаа чогаадыкчы улуг күжениишкинни негээн.

Мээң ойнааным — гроссмейстер Василий Смыслов бодун делегей чемпионунуң ады дээш төлептигни удурланыкчы кылдыр көргүскен. Ол бо ужуражыышкына эки белеткелдиг болгаш аажок сагынгырын көргүскен.

Маргылдаа хөй-хөй солун болгаш утка-шынарлыг ойнаашкыннарны бергени чигзиниг чок. Мен бодаарымга Смысловтуң удуп алганы тоску салыышкынны болгаш мээң тиилеп алыр аргалыг болганым он ийиги салыышкынны эң дээре деп санаар херек. Бо маргылдааның 10 хайымнары аңаа-ла «гроссмейстержи» хайымнар эвес, харын дайынчы күжениишкиннерлиг ужуражыышкыннар болган.

Маргылдааның түүнели ооң киржикчилериниң кайызынга-даа хүндүткелдиг болуп, 12:12 болган. Ынчалза-даа шыдыраааның теориязының болгаш практиказының талазы-биле мергежилимни улам болбаазырадыр сорулганы бодумнуң мурнумда салып турар мен. Совет Эвилелиниң чемпионунуң хүндүлүг ады дээш демисежирг-биле чурттуң эзлчеглиг шыдыраа чемпионадынга киржир бодап турар мен.

Бо чылын хоорайларның болгаш суурларның шыдыраачылары-биле ужуражыр дээш Совет Эвилелин эргип чоруур деп бодап алган мен.

Доозулган маргылдааның бүгү делегейге ужур-дузазы чүл дээрге, хамыктың мурнунда мириакчы совет шыдыраа культуразының алдарадын ооң улам бедик көдүргенинде болуп турар.

Түүнелинде маргылдаага сонуургалын илереткени дээш бистиң чуртувустуң шыдыраага ынакшылдыг хөй санныг кижилеринге болгаш даштыкы шыдыраачыларга өөрүп четиргенимни илередири меңээ күзенчиг-дир.

(СЭТА).

Ханойнуң районунда дайын чорудулгазы

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң Парижте корреспондентизиниң медеглелинден алгаш көөрге, амгы үеде Вьетнамның Улустуң армиязының кезектери Вьетнамның соңгу талазында улуг хоорай Ханойнуң районунда идепкейлиг дайын чорудулгазын чорудуп турар. Вьетнамның патриоттары французтарның быжыгланган туруштарның болгаш хоорайларның гарнизоннарын атакалап турар база Ханойну улуг далай өртээли Хайфон биле тудуштуруп турар демир-орук шугумунче халдаашкыннарны кылып турар. Вьетнамның кезектериниң Ханойже улам-на чоокшулап турарын корреспондент айтып турар. (СЭТА).

Ли Сын Ман Кореяга дайын чорудулгаларын катап эгелээринче кыйгырып турар

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилели Тоньян Тхонсин деп мурнуу корей агентилелдиң дыңнадыын дамчыткан, ол дыңнадыгны ёзугаар алырга, май 8-те Ли Сын Ман «Женева чөвүлел хуралын шуут тооп көрбейн, соңгу чүкче поход чорударын» медеглээн. Апрельдиң төнчүзүнде Женевага чөвүлел хуралдың ажыттынганының соонда удаваанда лисынманчы чазактың информация бюрозунуң начальниги Карл Хон Ки болза, «Женева чөвүлел хуралын дүрген буурадып дүжүреринче база соңгу чүкче походка дузаламчы көргүзеринче» АКШ-ты болгаш «эвилелчилерин» кыйгырып турган. (СЭТА).

1954 чылдың ийиги чартыында „ШЫННЫҢ"
чагылгазын хүлээп ап турар.
ЧАГЫЛГАНЫҢ ӨРТЭЭ:
Чартык чылда 30 рубль.
Үш айда 15 рубль.
Неделада 5 үнер.
Чагылганы Тыва областың бүгү харылзаа конторалары, салбырлары болгаш агентилери хүлээп ап турар.
Ол ышкаш областың
„ТУВИНСКАЯ ПРАВДА",
„МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ"—„ТЫВАНЫҢ АНЫЯКТАРЫ",
„СЫЛДЫСЧЫГАШ"
солуннарның чагылгаларын хүлээп ап турар.
СОЮЗПЕЧАТЬ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин көдүмчүзү, бажын 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлакчызының, партийжи амыдыралы, культура болгаш амыдыралы киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

ТС—01799. Культура эргелелиниң типографиязы